

СТАНОВИЩЕ

За присъждане на образователна и научна степен „доктор” на Георги Методиев Петров за дисертацията му на тема „Интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии”

Научен ръководител проф. дн Цветанка Христова Панчева

Професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки /Книгознание, библиотекознание, библиография – Дигитализация на културното наследство/

Становището е изготвено от доц. д-р Елена Асенова Янакиева, Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий” , съгласно решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 06.07.2021 г. (протокол № 17), заповед № РД- 38-326/ 14.07.2021 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и заседание на научното жури, проведено на 26.07.2021 г.

Данни за докторанта и докторантурата.

Георги Методиев Петров е редовен докторант към Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски” , от 2017 г. Завършил е Техническия университет, София, има многобройни обучения в България и чужбина, владее английски, руски и немски езици. Работил е като мениджър „Информационни технологии” в Програмата на ООН за развитие – проект „Читалища” и Фондация за развитие „Читалища”. От 2004 г. досега е директор на Център за професионално обучение – Асоциация „Съвременни читалища”. Има богат опит в управление и координация на проекти, както и опит в разработване, изпълнение и оценка на стратегии, програми и проекти.

Изпълнил е всички изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски” и минималните национални изисквания според ЗРАСРБ.

Данни за дисертацията.

Темата отразява много точно съдържанието на дисертацията. Общият обем на дисертацията е 302 стр. Структурата включва увод /7 стр./, основен текст в четири глави /207 стр./, заключение /6 стр./, списък на използваната литература /24 стр./, приложения /54 стр./. Трудът съдържа и 56 таблици, 43 графики и 6 фигури. Списъкът с

използваната литература се състои от 151 библиографски описания, от които 83 на кирилица и 68 на латиница.

Основни части н дисертацията

Уводът отлично аргументира актуалността и значимостта на изследването, целта, седемте поставени задачи, обекта, предмета, обхвата на изследването и ограниченията, работните хипотези. Докторантът посочва, че натрупването на огромни масиви от дигитални обекти поражда редица проблеми във всички държави, свързани с тяхната организация, достъп, опазване, като се търсят различни организационни форми и се прилагат нови технологии, вкл. облачни. Досега в България не е правено комплексно изследване на практиките в библиотеките, музеите и архивите за използване на облачните технологии в процеса на дигитализация, осигуряване на достъп до колекциите и опазване на културното наследство. Липсата на актуални данни не позволява да се направи анализ за приложимостта на тези технологии. Всичко това предполага актуалността, както и високата научна и научноприложна стойност на труда. Целта на дисертацията е формулирана много точно - създаване на модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии в институциите на паметта в България – и всички изчерпателно посочени задачи последователно изпълняват тази цел. Докторантът посочва научноизследователски и емпирични методи за издирване и анализ на научна литература, свързана с темата, с нормативната база и политиките за дигитализация на културното наследство, анкетно проучване и др. Всички те са използвани действително и предопределят качествата на труда.

В увода накратко е представено съдържанието на отделните глави и заключението.

В **глава първа** са представени различни дефиниции на „облачни технологии”, като докторантът аргументира избора си на една от тях и я характеризира пълно, като посочва предимствата от гл.т. на бизнеса, технологиите и екологията. Обосновава още защо използва понятието „дигитализация на културното наследство” според българския Закон за културното наследство и посочва, че акцентът в дисертацията е върху опазването и улесняване на достъпа до него, както и върху стандартите, които е необходимо да се прилагат при процесите на дигитализация. Целият понятиен апарат е представен изчерпателно. Отлично впечатление прави аргументираният избор на една от различните дефиниции за отделните понятия.

В тази глава докторантът прави подробен преглед на най-успешните чужди модели за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии. Фигурите към част от тях визуализират много добре представянето им. Изяснява още общите характеристики на дигитализацията с акценти върху дълготрайното съхранение на дигиталните ресурси според широко прилаганата в целия свят „Матрица на нивата на цифрово съхранение“.

Втората глава е посветена на нормативната рамка и политиките за дигитализация на културното наследство в България и Европейския съюз. Докторантът показва отлично познаване и дава критична оценка на нормативната уредба; обръща особено внимание на нормативната уредба на дейността на архивите и я оценява като най-добре уредената нормативно и методически дейност по дигитализация у нас. Посочва и дигитализацията на културното наследство като една от дейностите на Националната и регионалните библиотеки, залегнала в Закона за обществените библиотеки, както и на последните изменения в Закона за задължително депозирание на печатни и други произведения, които засягат произведения в дигитална форма, с което се осигурява съхраняването им. В тази глава, освен свързаните с темата на труда закони, са посочени различни правилници, инструкции, национални програми, стратегически документи, планове и проекти. Разгледани са и действащите и в проект стратегии и програми на отделни институции на паметта. Докторантът дава висока оценка на стратегиите на ДА „Архиви“ и на ББИА, но посочва, че последната не е подкрепена от Министерството на културата и това затруднява дигитализацията на културното наследство в библиотеките.

Особено важни са изводите в тази глава, а именно: липсва стратегически документ, който да определя рамката за развитие на дигитализацията на културното наследство у нас, на базата на който да се подобри нормативната уредба. Това води до липсата на единни стандарти за дигитализация на фондовете на институциите на паметта, до липсата на методология и координиран подход; липсва единна национална система за дигитализация на културното наследство; основна роля имат стратегиите на ЕС и включването на българските институции в проекти и програми, финансирани от ЕС.

В трета глава докторантът изследва практиките за дигитализация на колекции и обекти на движимото и нематериалното културно наследство в България. Тъй като такова проучване до момента не е правено / с изключение на това на ББИА, засягащо само библиотеките/, както и поради натрупаният значителен опит през последното

десетилетие, докторантът е провел ново собствено онлайн анкетно проучване с участието на библиотеки, музеи и архиви. Целта е след анализ на данните да се предложи модел за усъвършенстване на процесите на дигитализация чрез прилагане на облачни технологии. Подробно са изяснени целта, обекта, предмета и обхвата на проучването. Хипотезата е, че липсата на национална перспектива за развитие на дигитализацията и на държавна подкрепа възпрепятства качествено изпълнение на дейностите и услугите.

Докторантът прилага подходящи методи – кабинетно проучване на разработки от последните десет години в библиотеките, теренно изследване в шест регионални библиотеки, интервюта. Отговорите са обобщени и заедно с получена допълнителна информация от библиотеките, са в основата на специално създадена и много добре обмислена анкетна карта /представена в Приложение 1/. Докторантът е включил различни типове институции, с различен териториален обхват, големина и тематична насоченост. За провеждане на изследването е инсталирана онлайн платформа, базирана на софтуер с отворен код, както и интерактивен вариант на анкетна карта, която може да се използва гъвкаво и улеснява попълването. Вградени са и контроли за коректност на данните. Проучването е проведено в периода май 2019 – юни 2020 г., като покани за участие са изпратени до 74 институции. Изцяло анкетата е попълнена от 45 институции, частично от 10, не са отговорили 19 институции. След предварителна проверка на коректността на данните, те са анализирани, като е използван специален софтуер. Отбелязвам тези факти, тъй като те предполагат качеството и представителността на проучването.

Данните са представени изчерпателно в осем раздела, а резултатите са коментирани обстойно, онагледени са с графики и обобщени таблици. Докторантът е достигнал до важни изводи – всички институции на паметта дигитализират всички цитирани в Закона за културното наследство видове движими културни ценности, като има профилиране на отделните институции съобразно функциите им. Дигитализацията на нематериалното културно наследство е най-слабо развито от гл.т. на опазването и достъпа. Този вид нематериално наследство е в риск, тъй като носителите му намаляват с всяко следващо поколение. Най-мощна е дейността на библиотеките, като броят на регионалните библиотеки, осъществяващи дигитализация, е нарастнал двойно за последните десет години. Макар да има профилиране при дигитализирането на отделните видове движими културни ценности в конкретни институции, изследването

показва и обратна тенденция – един вид културно наследство се дигитализира от различни по вид институции. Големият брой непопълнени данни за обемите на колекциите и липсата на коректни данни за броя на всички дигитализирани обекти прави невъзможен анализа за съотношението им по видове институции; възможно е само да се отчете къде са най-големите обеми, а именно в ДА „Архиви”, в регионалните библиотеки и в музеите. Масово се подценяват организационните, методически, правни и технологични проблеми на дигитализацията, а облачните технологии не се възприемат като възможност за решение.

В глава **четвърта** Георги Петров представя „Модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство в България чрез облачни технологии”. Ще си позволя да го представя по-подробно, тъй като това е най-съществената и приносна част от дисертацията.

Моделът е фокусиран върху дигитализацията на културното наследство, извършвана в институциите на паметта у нас и създава условия за включване на всички; изключена е ДА „Архиви”, тъй като нейната дейност е разписана подробно в нормативната уредба, описана по-горе /гл. 2 от дис./ и според докторанта, промяна в процесите там би донесла повече негативи, отколкото ползи. В Модела обаче е предвидена възможност за интегриране на общодостъпните колекции на Агенцията. Моделът е базиран на мащабно използване на облачните технологии, които предлагат значителни предимства. Най-важните, според докторанта, са възможността за обединяване на усилия, ресурси, инструменти и информация, намаляване на време и финанси, както и улесняване на управлението и мониторинга. Моделът предполага още отпадане на необходимостта от локално съхранение, поддръжка и архивиране, което ще позволи на институциите да пренасочат усилията си от технологични дейности към създаване на нови продукти и услуги. Фигура 6 /стр. 197/ представя нагледно модела за дигитализация, представяне и дигитално опазване на културното наследство - той се основава на централизирано координиране, съчетано с регионално коопериране и предвижда дейности в четири взаимосвързани области: управление на процесите по дигитализация и дигитално опазване на културното наследство; дигитални ресурси – интегриране на наличните и създаване на нови; всеобщ достъп до дигитализираното културно наследство; дигитално опазване. Всяка от дейностите е представена детайлно от докторанта.

Предимство на модела е използването на отворени стандарти и формати и софтуер с отворен код, както и фактът, че е съобразен с действащата у нас нормативна уредба за електронно управление и електронни административни услуги. Според докторанта, финансирането е възможно чрез средства от ЕС и от държавния бюджет. Тъй като на държавно ниво не е осигурен административен и експертен капацитет, в Модела се предлага създаване на специализирана държавна структура, юридическо лице на държавна издръжка и разпоредител с бюджет, която е със статут на изпълнителна агенция към Министерството на културата /наречена в дис. Агенция/. Докторантът посочва институциите, с които Агенцията ще работи, а като нейна основна задача определя провеждането на държавна политика за дигитализация, достъпност и опазване на културното наследство в дигитална форма. Посочва още функциите и нейната структура, която се състои от Обща и Специализирана администрация, като последната има четири дирекции. Дейността им също е описана подробно. За постигане на целите е необходимо ускоряване темповете на дигитализация чрез създаване на нови центрове в отделните институции, включени в специален регистър. Моделът предвижда още създаване на центрове на областно ниво, в които се включват регионалните библиотеки и музеи, тъй като те имат успешна практика досега. По-малките организации могат да разчитат на регионалните структури, а спазването на стандарти за дигитализация и създаването на метаданни може се регулира със споразумения. Предвидени са и мерки за избягване дублирането на дейности.

За осигуряване на всеобщ достъп до дигитализираните обекти Моделът предвижда Единна онлайн платформа, базирана на облачни услуги, която може да осигури не само единен достъп и лесно търсене, но и по-ефикасни проучвания с научни и учебни цели. Предвижда се Платформата да се изгради върху услуги, осигурявани от държавния хибриден частен облак. Предимство е, че потребителят не управлява основната облачна инфраструктура, но може да контролира операционните системи, съхранението и приложенията. Предвидени са и мерки за защита и дългострайно съхранение на данни. Платформата поддържа още механизми за публикуване на дигитализирани обекти, автоматична проверка на материалите и редица други.

Специално внимание в модела е обърнато на дигиталното опазване на културното наследство и особено на дългосрочното съхранение на данни. Тъй като анкетното проучване установява неразбиране на понятието „дългосрочно активиране”, моделът се базира на централизирано опазване на масивите на всички организации.

Предложеният Модел предлага решение за подобряване на съществуващите практики чрез подобряване на нормативната база, създаване на специализирана държавна структура за управление, както и на механизми и инструментариум за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии.

Изводите след тази глава са много важни: налице са условия за създаване на модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии, който се базира на най-добрите световни практики и е съобразен с националните условия; необходимо е създаване на специализирана държавна управленска структура; държавата едва пред последните години предприе мерки за преместване на услуги в държавен облак, което дава възможност за използването му за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство; държавният облак е добре изградена инфраструктура, но трябва да се надгражда, за да поема големите масиви от данни; моделът създава условия за наличие на повече дигитализирани ресурси на културното наследство и по-лесен достъп до тях, като намалява разходите по създаване, управление, разпространение и съхранение; реализацията на модела зависи от политическата воля за приоритизиране на дигиталното опазване и достъп до културното наследство.

Оценявам много високо логичната структура на представената дисертация – изясняване на понятийния апарат и аргументиран избор на дефиниции – нормативна рамка на дигитализацията на културното наследство в България и Европейския съюз – изследване на практиките за дигитализация на движимото и нематериалното културно наследство у нас и на тази основа – създаване на Модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство в България чрез облачни технологии. Отлично впечатление оставят и логичните и обосновани изводи след всяка глава, методологията на изследването, професионалният език, умението да се представи сложната материя ясно и точно.

Научен апарат – библиографията и цитирането на публикации са представени професионално, при спазване на изискванията към тях.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд.

Публикациите са по темата на дисертацията и имат необходимата научната стойност.

Научни и научно-приложни приноси

Те са формулирани отлично от докторанта и ги приемам напълно. Най-важните приноси с научен характер са: осъществено е емпирично изследване за практиките за изграждане на дигитални колекции от обекти на движимото и нематериално културно наследство у нас в институциите на паметта; проучена е действащата нормативна уредба, като са посочени основните проблеми и са дадени конкретни препоръки; проучени са успешни чужди модели и практики и е посочено възможно приложение у нас. Най-важният принос с научно-приложин характер е разработеният Модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство в България, базиран на облачни технологии. Той предлага решение на многобройните проблеми, обобщени отлично в изводите, улеснява изпълнението на процесите и представя как интегрирането на колекции от дигитални обекти на културното наследство у нас може да стане чрез облачни технологии;

Той може да спомогне и за преодоляване на дефицитите в управлението на дигитализацията на културното наследство.

Заклучение

Представеният дисертационен труд има висока научна и приложна стойност, поради това убедено препоръчвам на Георги Методиев Петров да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки /Книгознание, библиотекознание, библиография – Дигитализация на културното наследство/

27.08.2021 г.

София

доц. д-р Елена Янакиева